

Bijlage VMBO-GL en TL
2026

tijdvak 1

geschiedenis en staatsinrichting CSE GL en TL

Bronnenboekje

bron 1

Drie uitspraken van Tweede Kamerleden tussen 1880 en 1900:

uitspraak 1

In het wetsvoorstel van de minister staat dat arbeiders in het geval van een ongeluk een uitkering krijgen van de overheid. Ik stel voor om het wetsvoorstel zo te veranderen dat fabriekseigenaren voor zo'n uitkering zorgen.

uitspraak 2

Wij doen onderzoek naar de toestand van fabrieken en werkplaatsen met het oog op de veiligheid, de gezondheid en het welzijn van de arbeiders.

uitspraak 3

Sommige arbeiders worden gedwongen hun boodschappen te kopen in de winkel van hun baas. Ze moeten dan te veel betalen. Ik dien daarom een voorstel in voor een wet die dat verbiedt.

bron 2

Uit een verslag van een onderzoek naar arbeidsomstandigheden in Nederland (1890):

Schoonheid en ventilatie waren in veel werkplaatsen onvoldoende. Enkele getuigen zeggen dat het werk in sigarenfabrieken schadelijk voor de gezondheid is. Het werk daar is slecht voor de longen.

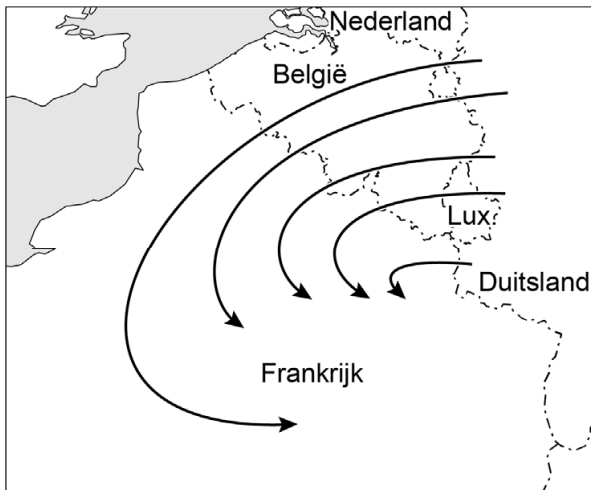
In drukkerijen wordt geklaagd over pijn in de maag als gevolg van het omgaan met lood.

In broodfabrieken zijn de arbeidstijden zeer lang. Bij een bakker werd dagelijks 16 uur gewerkt en op zaterdag 24 uur.

De voeding van de arbeiders is over het algemeen slecht en het middagmaal sober. Vlees wordt zelden of nooit gegeten.

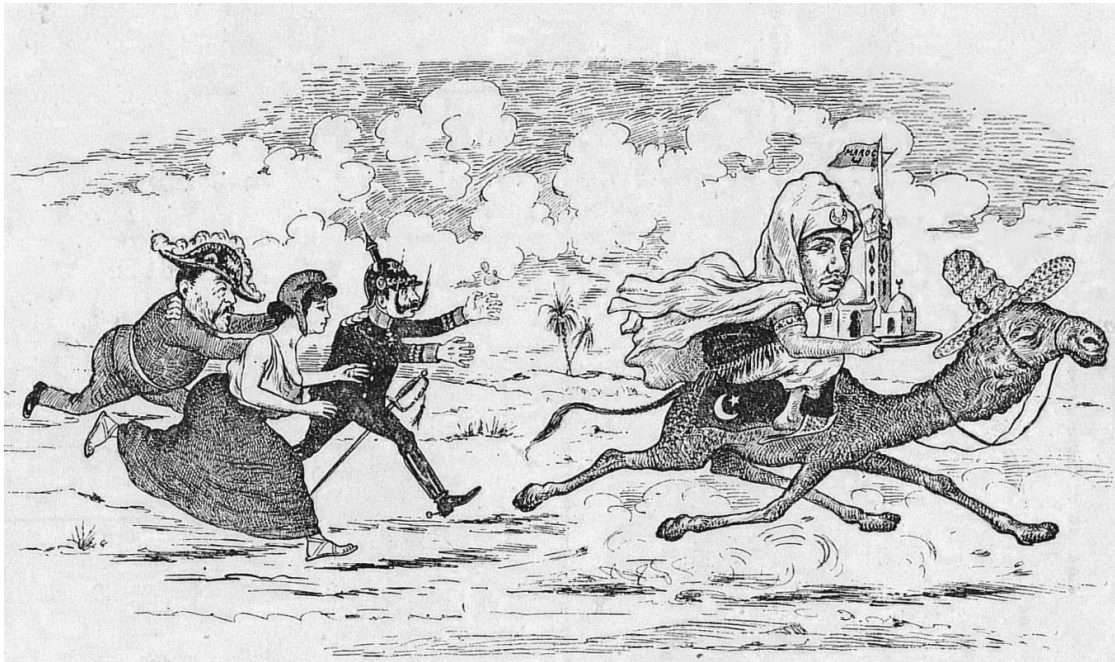
bron 3

Een kaart met een militair plan (1905):

bron 4

Een politieke tekening op een Franse briefkaart (1906):

Toelichting

Bij de tekening hoort de tekst: Wie kan Marokko veroveren?

De figuren links staan voor Groot-Brittannië, Frankrijk en Duitsland. Zij rennen achter de kameel aan om Marokko in handen te krijgen.

bron 5

Een lied uit Nederland (1914):

De oorlogsfakkelt brandt overal, de wereld is in nood,
de dood komt aan met slaande trom, bloed verft de velden rood.
Maar wij staan pal aan onze grens, het wapen in de hand;
slechts vrede en vrijheid zijn de wens van 't vrije Nederland.

bron 6

Een politieke tekening uit Nederland (1914):

bron 7

Drie afbeeldingen van tijdschriften voor onderwijzers in Nederland uit de periode 1901-1923:

afbeelding 1

Toelichting

Het katholieke schoolblad. Weekblad voor het R.K. (= rooms-katholiek) bijzonder onderwijs.

afbeelding 2

Toelichting

De christelijke onderwijzer. Orgaan (= tijdschrift) van de Unie van christelijke onderwijzers en onderwijzeressen in Nederland.

afbeelding 3

Toelichting

De Volksonderwijzer. Voor opvoeding en onderwijs. Orgaan (= tijdschrift) van de Sociaal-Democratische Onderwijzersvereniging.

bron 8

Een foto uit het Ruhrgebied (1923):

Toelichting

Op de foto zijn Franse soldaten te zien die spullen uit een winkel in beslag nemen.

bron 9

Een herinnering van een Duitser aan een rechtszaak tegen Hitler:

Ik was in 1924 advocaat en hielp Hitler bij de rechtszaak die tegen hem werd gevoerd. Ik vroeg hem: 'Hoe heeft u zich eigenlijk voorgesteld dat het zou gaan toen u München binnenmarcheerde? Hoe had u van daar naar Berlijn willen komen? Dat krijgt u op zo'n manier toch nooit voor elkaar? U moet legaal aan de macht proberen te komen.' Helaas heeft hij goed geluisterd naar mijn advies en het later opgevolgd.

bron 10

Vier fragmenten uit krantenberichten uit de periode 1917-1929:

fragment 1

Duitse duikboten zijn een groot gevaar voor Amerikaanse vrachtschepen.

fragment 2

Handelaren op Wall Street verkopen hun aandelen, de beurskoersen dalen sterk.

fragment 3

Duitsland wordt morgen lid van de Volkenbond.

fragment 4

Hyperinflatie treft Duitse economie: miljarden nodig om één brood te kopen.

bron 11

Het stembiljet van een referendum (1938):

Referendum en rijksdagverkiezingen
Bent u het eens met de in maart tot stand gekomen
hereniging van Oostenrijk met het Duitse rijk
en stemt u op de partij van onze Führer,
Adolf Hitler?

Ja

Nee

Toelichting

De opkomst (het percentage burgers dat deelnam aan het referendum) was 99%. De uitslag was:

Ja: 99%

Nee: 1%

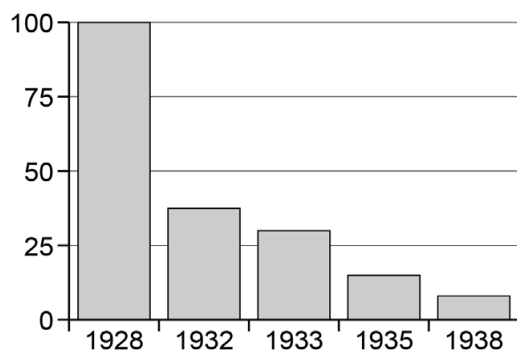
bron 12

Een Duitser vertelt over een gebeurtenis in 1935:

De rillingen liepen ons over de rug toen we oog in oog konden staan met onze geliefde leider. We zeiden: 'De Führer komt eraan!' We bleven in plechtige stilte staan toen hij ons inspecteerde. Als iemand toen had gezegd: 'Geef je leven voor de Führer!', dan waren we zonder aarzelen de dood ingegaan.

bron 13

Boerderijen in privébezit (in procenten) in de Sovjet-Unie (1928-1938):

Toelichting

In de grafiek is het aantal boerderijen in privébezit in 1928 op 100% gesteld.

bron 14

Een Duitse prentbriefkaart (1938):

Toelichting

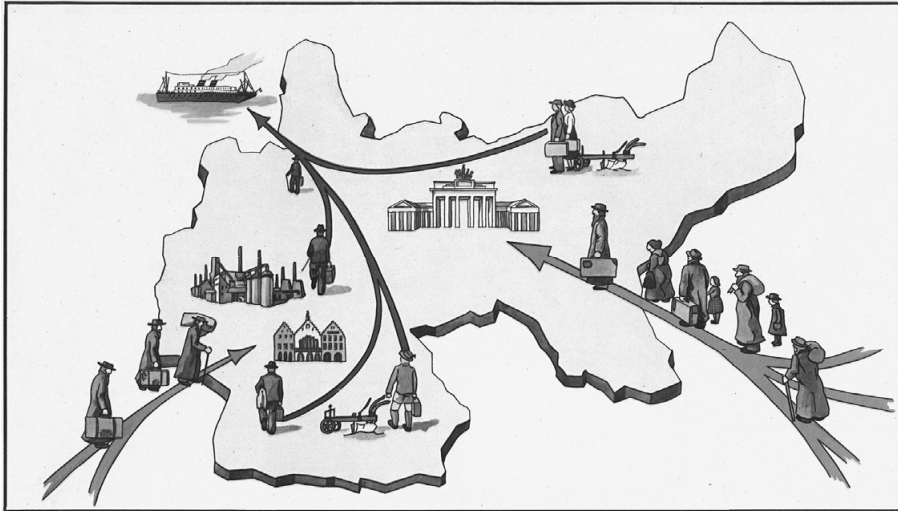
Op de prentbriefkaart staat het deel van Tsjechoslowakije afgebeeld dat Duitsland in 1938 heeft ingenomen.

Onderaan staat: Wij bedanken onze Führer.

Alle steden zijn aangegeven met Duitse namen.

bron 15

Een tekening op een Duitse schoolplaat met als titel *Een slechte ruil: de Joden overspoelen Duitsland; de Duitsers emigreren* (1939):

Toelichting

Bij de tekening hoort de tekst:

Tussen 1910 en 1925 emigreerden ongeveer 390.000 waardevolle Duitsers, zij gingen verloren voor ons volk. En kwamen ongeveer 80.000 buitenlandse Joden naar Duitsland en werden 'Duitse burgers'.

Op de tekening is de kaart van Duitsland te zien.

Er zijn Joodse mensen afgebeeld die Duitsland binnenkomen en Duitse, niet-Joodse mensen die Duitsland verlaten.

bron 16

Een poster uit de Sovjet-Unie (1942):

Toelichting

Bij de poster hoort de tekst: Volg het voorbeeld van deze arbeider.

Produceer meer voor het front!

Op de vlag die de man vasthoudt staan Stalin, Lenin en een communistisch symbool.

bron 17

Vier beschrijvingen door Duitse soldaten van verschillende militaire operaties tijdens de Tweede Wereldoorlog:

beschrijving 1

We vechten nu al vijftien dagen achter elkaar om één huis. Op de derde dag alleen al lagen er 54 dode Duitse soldaten op de trappen en in de kelders. En stel je dan voor dat het er in deze Russische stad nu al tachtig dagen zo aan toe gaat. Overdag is de stad een enorme wolk van rook en vuur. Een Duitse nederlaag is onvermijdelijk.

beschrijving 2

Ik keek uit over de oceaan. Aan de horizon lagen ontelbare oorlogsschepen op een rij, bijna tegen elkaar aan. Tussen deze schepen en de Franse kust was het een druk verkeer van kleinere schepen die Amerikaanse soldaten aan land brachten. Uit maar één Duitse bunker werd op de soldaten geschoten.

beschrijving 3

De vliegtuigen van onze eenheid waren aangewezen om tegen Groot-Brittannië te vechten. Maar wij piloten waren ervan overtuigd dat we door het voeren van alleen een luchtoorlog geen overwinning konden behalen. Zonder hulp van het leger en de marine zouden we Groot-Brittannië nooit tot de overgave kunnen dwingen.

beschrijving 4

We zijn in de Sovjet-Unie aangekomen en de wegen zijn verschrikkelijk. Wij, soldaten te voet, kunnen dat goed beoordelen, want we hebben nu al tientallen kilometers per dag over deze wegen moeten marcheren, in de zomerhitte van 35 graden. De moerassen, bossen en stoffige wegen maken onze operaties lastig, en toch rukken we steeds verder op.

bron 18

Een prent (januari 1945):

Toelichting

Bij de prent hoort de tekst: Bent u de slaaf van de vijand? Meldt u dan! Zo niet, dan niet!

De vrouw op de achtergrond is koningin Wilhelmina. De man rechts is een Duitse soldaat.

bron 19

Een officiële verklaring uitgezonden via de radio (15 augustus 1945):

We hebben onze regering opgedragen om te zeggen dat ons keizerrijk de voorwaarden aanvaardt om de oorlog te beëindigen. De oorlog heeft nu bijna vier jaar geduurd. Bovendien is de vijand begonnen een nieuwe en zeer wrede bom te gebruiken, waarvan de kracht om schade aan te richten inderdaad niet te overzien is en die vele onschuldige levens kost.

bron 20

Een politieke tekening in Nederland (1947):

Toelichting

De man met de helm zegt: Stop!

Op de auto staat: Politioneele Actie.

Op de helm staat: Veiligheidsraad.

Op de mouw van de man staat: MP (Militaire Politie = een politieorganisatie van het leger).

bron 21

Uit een toespraak van een politiek leider (1962):

Deze regering heeft, zoals beloofd, de militaire opbouw van de Sovjet-Unie op het eiland Cuba nauwlettend in de gaten gehouden. In de afgelopen week heeft bewijs overduidelijk aangetoond dat er nu een reeks raketinstallaties in voorbereiding is op dat eiland.

bron 22

Tijdens een telefoongesprek met de leider van Tsjechoslowakije zegt de leider van de Sovjet-Unie het volgende (13 augustus 1968):

De afgelopen twee tot drie dagen hebben de kranten in Tsjechoslowakije berichten gepubliceerd met negatieve uitspraken over de Sovjet-Unie. We hadden eerder afgesproken dat alle massamedia, de pers, de radio en de televisie onder controle van de communistische partij en de regering zouden worden gebracht en dat je een einde zou maken aan anti-Sovjet- en antisocialistische publicaties. Doordat je hier niets tegen doet, houd je je niet aan onze afspraken. Daarom overwegen wij nu zelf een beslissing te nemen om het communisme in Tsjechoslowakije te verdedigen.

bron 23

Hieronder en op de volgende pagina staan in totaal vier foto's die te maken hebben met gebeurtenissen in de periode 1945-1990:

foto 1

Tijdens de Blokkade van Berlijn tekent de Amerikaanse president het oprichtingsverdrag van de NAVO:

foto 2

President Reagan houdt een toespraak voor de Berlijnse muur:

foto 3

Een Russische soldaat regelt het verkeer enkele maanden na de verovering van Berlijn:

foto 4

Een burger verbrandt een foto van Lenin tijdens de Hongaarse Opstand:

